

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Lotgevallen: De beleving van de dienstplicht door de Nederlandse bevolking in de negentiende eeuw

van Roon, E.W.R.

Publication date
2013

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Roon, E. W. R. (2013). *Lotgevallen: De beleving van de dienstplicht door de Nederlandse bevolking in de negentiende eeuw*.

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Voorwoord

Het jaar 1979 was een belangrijk jaar in mijn leven. Ik rondde de Havo af en kreeg daarna via een uitzendbureau mijn eerste baantje bij de afdeling Post- en Archiefzaken van het ministerie van Financiën. Ook werd ik dat jaar in Delft gekeurd voor de militaire dienst en leek een verplicht verblijf in de kazerne in het verschieft te liggen. In augustus ontving ik namelijk een brief van het ministerie van Defensie waarin stond dat ik was goedgekeurd. Hoewel ik niet stond te springen om in dienst te gaan, was mijn ideologische bevoegenheid in die dagen nu ook weer niet zodanig ontwikkeld dat ik een beroep zou doen op de Wet Gewetensbezwaarden. Uiteindelijk hoefde ik echter tot mijn verrassing niet 'voor mijn nummer op te komen'. Een paar dagen na het eerste schrijven volgde namelijk een tweede brief waarin stond dat ik buitengewoon dienstplichtig was omdat ik 'minder goed indeelbaar' was. De dienstplicht ging dus aan mij voorbij en ik bleek niet de enige. Er waren om mij heen meer goedgekeurde jongens die niet in dienst hoefden en twee jaar daarvoor was de hele lichting 1959 buitengewoon dienstplichtig verklaard. Het aantal geschikte dienstplichtigen overtrof in die jaren flink de behoefte aan manschappen van de krijgsmacht. Tot zover mijn ervaring met de dienstplicht, die dus eigenlijk tot de keuring in Delft beperkt bleef en verder geruisloos aan mij voorbijging.

Toch zaten er twee kanten aan deze beperkte kennismaking met de dienstplicht die in mijn achterhoofd bleven spelen. Ten eerste vond ik dat 'minder goed indeelbaar' maar een raar en onduidelijk criterium, dat het overigens goed deed tijdens feestjes als antwoord op de vraag of ik ook in dienst was geweest. Ten tweede vroeg ik mij af waarom goedgekeurde buitengewoon dienstplichtige jongens die graag in dienst wilden niet mochten ruilen met jongens die wel waren opgeroepen en er veel voor over hadden om buiten de kazerne te blijven. Waarschijnlijk waren deze vragen op den duur vanzelf uit mijn gedachten verdwenen als ik in 1983 na een (avond) Atheneum niet in deeltijd geschiedenis in Leiden was gaan studeren. In het handboek, *De lage landen 1780-1980. Twee eeuwen Nederland en België*, van de Groningse historicus E.H. Kossmann, las ik dat er in de negentiende eeuw werd geloot en dat een mogelijkheid van vervanging had bestaan. Toen waren de selectiecriteria voor dienstplicht ja of nee in al hun eenvoud blijkbaar wel duidelijk en dat ruilen bleek dus helemaal niet zo'n raar idee. Mijn plan om af te studeren op het onderwerp dienstvervanging, het zogenaamde remplaçantenstelsel, ging echter niet door. Er bleek nauwelijks literatuur voorhanden en ik zou veel archiefonderzoek moeten verrichten met het gevaar onvoldoende bruikbare bronnen te vinden. Afstuderen wilde ik toch wel graag in zes jaar. Ik koos daarom een ander en veiliger onderwerp.

Het bloed kruipt waar het niet kan gaan en na mijn afstuderen besloot ik om mijn interesse in het negentiende-eeuwse remplaçantenstelsel alsnog een kans te geven. Ik ging onderzoek doen in de archieven van wat toen nog het Rijksarchief heette en had om twee redenen geluk. Ten eerste omdat ik veel interessant materiaal ontdekte en ten tweede omdat de dienstplicht sterk in de belangstelling kwam te staan vanwege de afschaffing van de opkomstplicht in 1997. Een en ander mondde uit in een aantal artikelen en een interview in het kader van een radiodocumentaire over de dienstplicht van het programma OVT. De interesse voor mijn onderzoek over de dienstplicht vanuit het gezichtspunt van de 'gewone' man en vrouw van de eindreacteur Kees Slager was een belangrijke stimulans om op de ingeslagen weg verder te gaan. Ook gesprekken met de socioloog Jan van der Meulen en de belangstelling van de historicus Willibrord Rutten waren in deze fase belangrijk voor mij. Bovenal kwam ik in contact met Prof.dr. Herman Amersfoort. Hij adviseerde mij hoe het onderwerp dienstvervanging te verbreden naar de dienstplicht in het algemeen en te plaatsen in het politiek-maatschappelijk proces van de negentiende eeuw. Van toen af aan ben ik mij op dit promotieonderzoek gaan richten.

In de loop der jaren waren er periodes dat het onderzoek stil heeft gelegen door gebrek aan tijd en persoonlijke omstandigheden. Zo overleden mijn ouders die een grote steun voor mij waren. Toch ben ik, mede dankzij de aanwijzingen en niet te vergeten het geduld van mijn promotor, Herman Amersfoort, altijd in dit onderzoek blijven geloven. De laatste jaren raakte het onderzoek in een stroomversnelling. Hier zal de liefde niet geheel vreemd aan zijn geweest. Ik leerde mijn enthousiaste en lieve vriendin Ria Matton kennen. De jaren met haar zijn mooi en zorgeloos en dat zijn belangrijke voorwaarden voor de voortgang van een onderzoek van een buitenpromovendus met een 'nine to five' baan. Het resultaat van de totstandkoming van deze studie naar de beleving van de dienstplicht in de negentiende eeuw, met een vakkundige en mooie Engelse samenvatting van tolk-vertaler en ex-collega Chris Hopley, vindt u op de navolgende bladzijden. Ik hoop dat u het boek met interesse en plezier zult lezen.